

Melchert, Craig H. 1994, *Anatolian historical phonology*, Amsterdam-Atlanta.

Nussbaum, Alan J. 1986, *Head and horn in Indo-European*, Berlin-New York.

Peters, Martin 1999, Ein tiefes Problem, In H. Eichner et al., *Compositiones Indogermanicae in memoriam Jochem Schindler*, Praha, 447–456.

Pinault, Georges-Jean 1997, Remarque sur le pluriel tokh. B *akrūna*, A *akrunt*. In: A. Lubotsky, *Sound law and analogy. Papers in honor of Robert S. P. Beekes on the occasion of his 60th birthday*, Amsterdam-Atlanta, 219–233.

Ringe, Don 2006, *A linguistic history of English. Volume I: From Proto-Indo-European to Proto-Germanic*, Oxford.

Rix, Helmut 1976, *Historische Grammatik des Griechischen*, Darmstadt.

Rix, Helmut 2003, Towards a reconstruction of Proto-Italic: the verbal system, In *Proceedings of the 14th UCLA Indo-European Conference*, Washington, 1–24.

Schrijver, Peter 1991, *The reflexes of the Proto-Indo-European laryngeals in Latin*, Amsterdam-Atlanta.

Smoczyński, Wojciech 2001, *Język litewski w perspektywie porównawczej*, Cracow.

Smoczyński, Wojciech 2003a, *Hiat laryngalny w językach balto-słowiańskich*, Cracow.

Smoczyński, Wojciech 2003b, *Studia balto-słowiańskie, część II. Baltisch-slawische Studien, Teil II*, Cracow.

Smoczyński, Wojciech 2004, Altpreussisch *bēi*, *bei*, *be*, *Baltistica* 39, 127–130.

Miguel VILLANUEVA SVENSSON

Vytautas Magnus University

Vileišio g. 14-35

LT-10306 Vilnius, Lietuva

[miguelvillanueva@yahoo.com]

Daiva Sinkevičiūtė, **Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės**, Vilnius: Vilniaus universiteto I-kla, 2006, 316.

Recenzuojamoji knyga – antroponimikos darbas. Lietuvių asmenvardžių tyrimų šiuo metu tikrai nėra daug, todėl paimti į rankas naują monografiją, skirtą savito mūsų antroponimijos sluoksniu – senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinių – labai išsamiam aptarimui, buvo ypač malonu. Žinoma, ir smalsu.

Monografija parašyta 2004 m. rudens apgintos daktaro disertacijos pagrindu, bet, kaip teigiama *Pratarmėje*, nuo pastarosios „jau gerokai skiriasi“ (p. 10). Tai liudija, kad darbo autorė yra jauna mokslininkė, kad tai pirmasis didelis jos darbas, per dvejus metus po disertacijos apgynimo brandintas, tobulintas, išplėstas ir pateiktas skaitytojui nemažos apimties monografijos forma. Taigi viskas, kas ir kaip knygoje pasakyta apie lietuvių senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinius ir jų kilmės pavardes, jau tapo neatsiejama lietuvių antroponimijos tyrimo konteksto dalimi, kurią kaip naujausią reikia analizuoti ir vertinti.

Tai bus pamėginta padaryti šioje recenzijoje. Iš karto pasakytina, kad monografijos autorės ir recenzentės požiūris į daugelį tyrime išdėstytų dalykų gerokai skiriasi. Todėl atrodė svarbu konstatuoti, kad recenzija rašyta laikantis nuostatų, pagal kurią į monografijoje pateiktą tirtų asmenvardžių vertinimą žiūrima kaip į mokslininkės teisę turėti savo nuomonę ir ją pateikti. Tokią pat teisę turi ir

recenzentė. Ja pasinaudojant šiuo konkrečiu atveju nebuvo siekta koreguoti monografijos autorės požiūrio, o juolab primesti savojo. Manytina, kad abu požiūriai – ir autorės, ir recenzentės – puikiausiai gali funkcionuoti greta vienas kito palyginti neplačiame antroponimikos problemų kontekste.

Dar pasakytina, kad autorė savo požiūrį į senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinius ir iš jų galėjusias susidaryti pavardes grindžia visu šių asmenvardžių tyrimu, kuris dėstomas labai įtaigiai, kryptingai, niekur neabejojant tuo, kas ir kaip yra daroma, taigi be jokių išlygų ar pan. Todėl skaitytojui, šitaip atvestam iki *Baigiamųjų išvadų*, belieka tik patikėti autore, pripažinti tyrimo rezultatus ir konstatuoti, kad pirmą kartą apie dvikamienių asmenvardžių trumpinius pasakyta tiek daug ir visai kitaip nei iki šiol.

Toliau – apie viską iš eilės.

Monografija pradedama neilga *Pratarne* (p. 9–11), po kurios skaitytojas randa taip pat neilgą *Įvadą* (p. 13–18) ir šešias knygos dalis (vengiant kartojimų pavadinimai bus vardijami toliau), po kurių pateikiamos *Baigiamosios išvados* (p. 245–250). Yra visi moksliniam darbui reikalingi priedai – *Literatūra ir šaltiniai* (p. 251–268), *Zusammenfassung* (p. 269–286), *Lietuvių asmenvardžių rodyklė* (p. 287–311) ir *Minimų darbe autorių rodyklė* (p. 312–315).

Monografijos *Įvado* struktūrą (ir socialiam moksliniam darbui neįprastą jo trumpumą), matyt, lėmė tai, kad ji rengta disertacijos pagrindu, o šiems darbams, kaip žinoma, keliami ir tam

tikri formalūs reikalavimai. Taigi *Įvade* tik trumpai apibūdinamas darbo objektas (ar ne geriau būtų *tyrimo objektas?*), pateikiami pagrindiniai terminai, įvardijamas darbo tikslas ir jam įgyvendinti išsikelti uždaviniai, supažindinama su tyrimo metodais ir metodika. Ši darbo dalis baigiama poskyriu *Trumpa objekto tyrimo apžvalga ir darbo naujumas*. Atkreipia dėmesį tam tikras moksliniame darbe vengtinas nepreciziškumas, susijęs su tyrimo objekto įvardijimu: jau *Pratarėje* pasakius, kad darbe nagrinėjamos pavardės, atsiradusios iš lietuvių senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinių (p. 9), tai pakartojus ir *Įvado* pradžioje (p. 13), toliau jau teigiama, kad darbo tikslas – „iširti ir aprašyti dvikamienių asmenvardžių trumpinių, kurie išlikę dabartinėse lietuvių pavardėse, struktūrą, morfo(n)ologijos ir darybos ypatumus“ (p. 14) ir kad „tiriama viena tikrinių žodžių grupė – senųjų dvikamienių lietuvių asmenvardžių trumpiniai, rekonstruojami iš pavardžių“ (p. 15). Taigi skaitytojas, laukiantis tikslaus tyrimo objekto apibūdinimo, yra painiojamas, nes šiuo atveju pavardės ir minimi trumpiniai, iš kurių jos galėjo susidaryti, yra įvairiais požiūriais skirtingi asmenvardžiai (dar plg. monografijos pavadinimą, suponuojantį informaciją, kad yra tiriami dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės, taigi abu asmenvardžių tipai). Tokį neaiškumą galima pailiustruoti dar ne vienu teiginiu, pasitaikiusiu monografijos tekste, bet tai nėra svarbu. Mat skaitant darbą pasidaro aišku, kad

daugiausia dėmesio jame vis dėlto teko trumpiniams, o ne pavardėms.

Pagrindiniai, autorės nuomone, terminai, kurie vardijami *Įvade* (p. 13–14), vadinami dažniausiai vartojamais. Tačiau yra ne visai taip: akivaizdu, kad dažniausiai monografijoje vartojamas terminas *hipokoristinis kamienas*, kuris šiame *Įvado* poskyryje net neminimas, bet atsiranda vėliau, tolesnėje knygos dalyje (žr. p. 29). Ar ne tikslingiau buvo visus terminus išsamiai aptarti vienoje vietoje skiriant tam kur kas daugiau vietos, pateikiant asmenvardžių pavyzdžių ir pan.? Taip skaitytojui daug kas būtų buvę aiškiau. Manytina, kad ir autorei tai būtų padėję išvengti knygoje pasitaikančių ne visai preciziškos ar skaitytoją klaidinančios terminų vartosenos atvejų (taupant vietą jie čia nevardijami).

Prieš einant prie pirmosios monografijos dalies aptarimo dar reikėtų stabilėti ties paskutiniame *Įvado* poskyryje pateikta ir autorės *vyraujančia* lietuvių onomastikoje pavadinta nuomone, „kad senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpiniai negalėjo padaryti pastebimesnės įtakos bendram pavardžių kilmės vaizdui“ (nurodomas recenzentės tyrimas¹). Tai svarbu, nes knygoje autorė numačiusi „su tokia pozicija diskutuoti ir remti priešingą, rodos, tikslesnę, Zinkevičiaus <...> nuomonę: senoviniai dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir tolesni jų vediniai buvo pradžia nemažai daliai lie-

¹ Vitalija Maciejauskienė, *Lietuvių pavardžių susidarymas*, Vilnius: Mokslas, 245–248.

tuvių pavardžių“ (p. 17). Antroji nuomonė grindžiama *Lietuvių pavardžių žodyno* (toliau – LPŽ) pirmojo tomo recenzijoje išdėstytomis mintimis². Čia būtų galima tik kai ką patikslinti teigiant, kad nurodoma nuomonė tikrai nėra *vyraujanti* (tai autorei, puikiai susipažinusiai su lietuvių asmenvardžių tyrimais, turėjo būti visiškai aišku) ir kad ji buvo pagrįsta tuo metu turėtos (t. y. surinktos) istorinės antroponimijos tyrimo duomenimis, o apie esmę dar teks kalbėti kiek toliau. Dar galima pridurti, kad kita nuomonė nėra pagrįsta jokiais konkrečiais tyrimais ir yra susijusi su įvairiais požiūriais visai kito asmenvardžių sluoksnio – dabartinių pavardžių – kilmės šaltinių vertinimu (plg. XVI a. istorinius asmenvardžius ir XX a. pavardes!). Taigi, atrodytų, autorės pateikiamas dviejų nuomonių tam tikras supriešinimas moksliniu požiūriu nėra preciziškas ir priimtinas.

Pirmojoje iš šešių pagrindinių monografijos dalių – *Nagrinėjamo klausimo istorija* (p. 19–51) – autorė pateikia labai plačią literatūros, kurioje vienokiame ar kitokiame kontekste kalbama apie trumpinius (arba – ir apie trumpinius), apžvalgą. Pradedama nuo labai bendrų (galbūt net per toli nuo onomastikos problemų esančių) dalykų, susijusių su žodžių (daugiausia – apeliatyvų) trumpinimo vieta kalbos sistemoje, pateikiamos skirtingus požiūrius reprezentuojančios

² Zigmas Zinkevičius (rec.), V. Maciejauskienė, M. Razmukaitė, A. Vanagas, *Lietuvių pavardžių žodynas A–K*, ats. red. A. Vanagas, Vilnius: Mokslas, 1985, 99.

mokslininkų nuomonės, po to pereinama prie asmenvardžių trumpinimo ypatumų vertinimo apžvalgos, remiantis lietuvių ir kitų kalbų antroponimikos darbais išsamiai aptariama asmenvardžių *trumpinio* sąvoka ir samprata, o tai darant kartu ir svarbesnių terminų vartosenos dalykai. Šių problemų svarstymas pratęsiamas tolesniame poskyryje *Asmenvardinių trumpinių samprata*, po kurio pereinama prie apeliatyvinių ir asmenvardinių trumpinių skirstymo (klasifikavimo) apžvalgos (vargu ar tai reikėtų vadinti klasifikacijomis, greičiau – susidarymo būdais), kalbama apie trumpinių vietą senojoje vardų sistemoje ir jų santykį su dvikamieniais asmenvardžiais, pateikiama trumpa baltų dvikamienių asmenvardžių trumpinių tyrimo apžvalga, baigiama *Apibendrinimu*. Skaitant šią monografijos dalį sunku nepasiklysti labai gausios, atrodytų, nevienodos vertės ir reikalingumo informacijos sraute, susiorientuoti terminų gausoje ir pan., tačiau net manant, kad tikrai ne viskas, kas pateikta šioje knygos dalyje, yra tiesiogiai susiję su nagrinėti numatytomis problemomis, matyt, reikia pripažinti autorės teisę pačiai spręsti, kiek ir kokios literatūros apžvelgti, t. y. kokiame kontekste pateikti savo tyrimą. Nebent būtų galima pageidauti preciziškesnio ir nuoseklesnio pateikiamų duomenų susistemavimo atskiriant svarbiausius ir periferinius numatyto tyrimo atžvilgiu dalykus. Žinoma, tai tik pageidavimas, o šiaip manytina, kad ši dalis yra recenzuojamos monografijos privalumas.

Antrojoje monografijos dalyje – *Teoriniai darbo pagrindai* (p. 53–81) – api-

būdinami medžiagos rinkimo kriterijai, aptiriamos trumpinių tyrimo problemos, išplečiamas šių asmenvardžių įtakos lietuvių pavardėms klausimo svarstymas ir pateikiama trumpinių kilmės pavardžių darybos analizė. Kaip teigia dalies pavadinimas, visa tai yra teoriniai darbo pagrindai. Net manant iš esmės kitaip galima nesiplėsti ir vertinti tai kaip autorės požiūrio ir sampratos išraišką. Juolab kad panašių atvejų monografijoje yra ir daugiau (ypač pastebimi kai kurių smulkesnių poskyrių pavadinimų ir to, kas juose pateikiama, nesutapimai).

Autorė pasirinkusi du trumpinių kilmės pavardžių atrankos kriterijus – formalųjį ir arealinį. Priimtinesnis yra formalusis kriterijus, o dėl antrojo kyla daug ir įvairių abejonių. Pirmiausia galbūt dėl to, kad tiriant lietuvių pavardžių susidarymo dalykus buvo susipažinta su labai plačiu istorinės antroponimijos kontekstu. Pastarasis liudija, kad nuo labai senų laikų dvikamieniai asmenvardžiai ir jų trumpiniai funkcionavo kaip visiškai savarankiški asmenvardžių sluoksniai, vargu ar sieti kokiais arealiniais (jų lokalizacijos, išplitimo ar pan.) ryšiais. Bet net jeigu ir būtų buvę kada nors sieti, tai žinant, kaip formavosi mūsų pavardės ir kokį kelią nuėjo seniausių sluoksnių asmenvardžiai (senieji dvikamieniai ir jų trumpiniai), kol virto pavardėmis, o po to dar ir atėjo iki mūsų dienų, arealinio kriterijaus taikymas ieškant trumpinių kilmės pavardžių (dabartinių!) atrodo visiškai nepamatuotas dalykas. Kaip žinoma, mūsų pavardės formavosi iš keleto istorinių asmenvardžių sluoksnių, bet

ne vienos pavardės iš kitų. Kaip tik tokį pavardžių atsiradimo būdą tektų pripažinti pritariant autorės pasirinktam ir trumpinių kilmės pavardžių atrankai taikytam arealiniam kriterijui. Juk tas dvikamienis asmenvardis, funkcionuojantis greta iš trumpinio susidariusios pavardės, taip pat, kaip rodo tyrime pateikti duomenys, dažniausiai yra pavardė³. Nesiplečiant galima dar pasakyti, kad autorės numatytų tirti lietuvių pavardžių (ar dvikamienių asmenvardžių trumpinių?) atrankai visiškai būtų pakakę ir formalus atrankos kriterijaus. Juolab kad tyrime pasitaiko tokių atvejų, kai labai dirbtinis ir formalus arealinio kriterijaus taikymas trukdo preciziškai įvertinti trumpinio struktūrą ar susieti jį su pamatu. Bet dviejų kriterijų taikymas, kaip teigiama, „yra knygos autorės pasirinktas problemos sprendimo būdas“ (p. 53). To recenzentė neketina ignoruoti ar iš esmės neigti. Nebent galima pageidauti, kad būtų plačiau paaiškinta, kaip buvo derinti šie du kriterijai tarpusavyje, kaip ir kokių tikslumu buvo tapatinami labai skirtingų laikotarpių antroponimijos tyrimuose pateikti asmenvardžių lokalizacijos duomenys ir pan. Antraip lieka daug neaiškumų ir, žinoma, abejonių.

Apibūdinus sunkumus, susijusius su tirti numatytų asmenvardžių atranka

³ Plg. teiginius, kad areališkai siejant asmenvardžius naudotasi *Lietuvių pavardžių žodyno* duomenimis (p. 54) ir kad tikslias lokalizacijas turinčių dvikamienių asmenvardžių mokslinėje literatūroje yra dar labai nedaug (p. 55); pastaruoju atveju turimos omenyje kitos publikacijos.

(p. 55–58), pereinama prie dvikamienių asmenvardžių trumpinių tyrimo lietuvių antroponimikos darbuose aptarimo (atkreiptinas dėmesys į tai, kad poskyrio pavadinimas – *Lietuvių trumpinių tyrimo problemos* – labai netikslus, neinformatyvus, net ne visai logiškas). Čia labai detalai aptariama viskas, kas lietuvių autorių tyrimuose⁴ yra pasakyta apie senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinius. Tai daroma gana keistai: ne kartą teigus, kad išsamių senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinių tyrimų mes neturime, kad monografija yra pirmasis mėginimas iširti šį asmenvardžių sluoksnį ir pan., užuominoms apie šiuos asmenvardžius, ištrauktoms iš bendro vieno ar kito antroponimikos darbo konteksto, keliami tokie reikalavimai, kokie galėtų būti realizuoti tik specialiai šiems asmenvardžiams skirtame tyrime. Kaip galima ieškoti darbuose to, ko juose neturi ir negali būti? Žinoma, apie tai recenzijoje buvo galima ir nutylėti priskiriant viską jauno mokslininko maksimalizmui, kritiškumui, siekimo užsiangažuoti ar pan. apraiškoms. Tačiau vis tiek apie panašius dalykus būtų tekę kalbėti aptariant tolesnes monografijos dalis. Be to, nutylint

⁴ Visi jie jau buvo minėti pirmojoje knygos dalyje. Tai ne vienintelis atvejis, kai darbas be reikalo išplečiamas jau kartą (pasitaiko, kad ir ne vieną kartą) pateikta informacija, todėl susidaro įspūdis, kad monografijos struktūra nėra pakankamai gerai apgalvota, ji ne padeda, o trukdo nuosekliai pateikti visa, kas reikalinga, o dėl to ir skaitytojui yra sunkiau sekti bei vertinti tyrimą.

autorės teiginiai, kad lietuvių onomas- tikos darbuose nėra vieningos nuom- nės dėl to, ar trumpiniai atskirtini nuo kitų asmenvardžių grupių (p. 58), arba kad „nesutariama, ar reikia į atskirą gru- pę išskirti dvikamienių asmenvardžių trumpinius“ (p. 60) virstų pagrįstomis ir jokių abejonių nekeliančiomis tieso- mis, nors jie neturi jokio pagrindo. Na, pavyzdžiui, itin dažnai monografijoje minima šios recenzijos autorė dėl vie- nokių ar kitokių priežasčių (neprireikė, nesisiejo su konkrečių tyrimų konteks- tu ar pan.) galbūt niekur nėra parašiusi tokio jai savaime suprantamo ir niekad jokių abejonių nekėlusio teiginio, kad senųjų dvikamienių asmenvardžių trum- piniai sudaro atskirą mūsų asmenvardžių grupę ar kad juos reikėtų į tokią išskirti. Kodėl tai monografijos autorę paskatina formuluoti jau minėtas ir kitas panašiu būdu atrandamas „problemas“. Juolab kad bet kurio autoriaus tyrimų visuma (ne iš konteksto išimtos ir pagal gan šališką po- žiūrį sugrupuotos retos užuominos) aki- vaizdžiai paliudija visas jo nuostatas. Tas pats, matyt, tiktų visų autorių tyrimams ar kolektyviniams darbams (ypač LPŽ, bet apie tai bus kalbama toliau). Taigi autorės įrodinėjimai, kad trumpinius rei- kia skirti į atskirą asmenvardžių grupę, bei aiškinimai, kodėl reikia tai daryti (p. 60), yra keisti, savitiksliai, iškreipiantys iš esmės aiškius ir seniai lietuvių antro- ponimikoje nusistovėjusius dalykus. Ir visiškai neaišku, ką tai turi bendra su te- oriniais būsimąjo tyrimo pagrindais. Kiti šiame darbo poskyryje pastebėti abejonių kėlę dalykai taupant vietą ir stengiantis

akcentuoti tik tai, kas svarbiausia, palie- kami neaptarti.

Tolesniame antrosios dalies pos- kyryje (p. 69–73) mėginama aptarti, kokią įtaką dvikamienių asmenvardžių trumpiniai turėjo besiformuojančioms mūsų pavardėms, ar kalbant apie pas- tarųjų kilmės šaltinius trumpiniai atski- rai įvardytini kaip vienas iš tų šaltinių. Čia monografijos autorė stengiasi to- liau diskutuoti (dėl diskusijos pradžios žr. monografijos *Įvade* – p. 17) su šios recenzijos autore, kuri tirdama XVI a. istorinę antroponimiją nerado pakanka- mo pagrindo teigti, kad trumpiniai įvar- dytini kaip savarankiškas pavardžių kil- mės šaltinis. Keista ta diskusija, nes jau pirmojoje pastraipoje (p. 69) atkreipia dėmesį akivaizdus autorės riktas – prie dvikamienių asmenvardžių trumpinių priskiriami ir tokie istoriniai asmen- vardžiai, kurių jais niekaip negalima vadinti (plg. *Greytis, Jaunutis, Judrius, Loybenis*⁵ ir kt.), to nedaro savo darbe net pati autorė, labai išplėtusi dvikamie- nio asmenvardžio trumpinio sampratą ir šiam antroponimijos sluoksniui prisky- rusi labai daug ir kitaip galimų vertinti asmenvardžių. Toliau autorė grįžta prie jau minėtų XVI a. asmenvardžių, mėgi- na pervertinti prie dvikamienių asmen- vardžių trumpinių priskirtus antroponi- mus, perskaičiuoja juos, pridėdama, jos nuomone, tik su trumpiniais reikalingus sieti, ir tik pastarųjų priesaginiaiis vedi- niais galinčius būti asmenvardžius ir api- bendrina, kad „bendrame vienkamienių

⁵ Dėl šių asmenvardžių žr. Vitalija Ma- ciejauskienė, *Ibid.*, 13.

XVI a. 350 antroponimų sąrašė iš viso trumpinių ir jų kilmės vardų yra 97 asmenvardžiai – jie sudaro daugiau nei ketvirtadalį (~ 27%) visų Maciejauskienės monografijoje minimų XVI a. antroponimų“ (p. 71). Tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, kad tie autorės suskaičiuoti 27% yra niekiniai, mat neturi jokių sąsajų su visu minėto šimtmečio istorinių asmenvardžių kontekstu, kurį aptariant buvo mėginta nustatyti svarbiausius lietuvių pavardžių kilmės šaltinius⁶ ir kuris turėtų būti visų skaičiavimų pamatas. Ir tikrai nereikia taikyti jokių modernių statistinių metodų, kad būtų įrodyta, jog net visi minėti 350 asmenvardžių yra tik labai maža to konteksto dalis⁷ (o ką jau bekalbėti apie autorės suskaičiuotus tegul ir 97!)⁸. Įsigilinus į tiriamą konkretaus laikotarpio antroponimijos visumą bei jaučiant visus kitus jos ypatumus tai tiesiog matyti plika akimi⁹.

⁶ Dėl to žr. Op. cit., 215–230.

⁷ Visas pavardžių susidarymo tyrimas buvo atliktas sukaupus apie 110 tūkstančių vienetų istorinių asmenvardžių kartoteką, kurios didžiausią dalį sudarė XVI–XVII a. duomenys.

⁸ Dar galima pridurti, kad ieškant dvikamienių asmenvardžių trumpinių buvo pasirinkta kilmės požiūriu lietuviškiausia XVI a. istorinės antroponimija, nors intensyviausiai lietuvių pavardės formavosi XVII a. (dėl šio šimtmečio asmenvardžių, galėjusių tapti pavardėmis, visumos žr. Op. cit., 230–243).

⁹ Baigiant ir nenorint daugiau grįžti prie šios monografijoje ne visai korektiškai plėtojamos polemikos dar reikėtų pasakyti,

Ne ką kitokie yra ir tolesnio recenzijos autorės požiūrio vertinimo akcentai (p. 72–73). Eliminavus iš konteksto tai, kad dviejose lyginamose publikacijose kalbama apie nevienodas funkcijas atliekančius antruosius (1991) ir pirmuosius (1997) dvinario įvardijimo asmenvardžius (vadinasi, vėlesnėje publikacijoje tiriami įvairiais požiūriais kitokia istorinės antroponimijos dalis), nejučiant kai kurių jų nevienodo vertinimo niuansų, ypatumų ir galimybių bei viso istorinės antroponimijos konteksto specifikos čia vėl skaičiuojama, ne savo vardu pridėdama, cituojama ištraukus iš viso konteksto pavienius „reikalingus“ teiginius, apibendrinama ir pan. šitaip ne tik nepaliekant vietos kitokiam interpretavimui, bet ir iškreipiant publikacijų autorės sampratą. Toks dėmesys tik viena kita dešimtimi vienetų skaičiuojamiems asmenvardžiams tikrai stebina, taigi natūraliai kyla klausimai – kam tai autorei reikalinga, ką tai duoda jos tyrimui? Ir kaip tai susiję su teoriniais darbo pagrindais, kuriuos aptarti autorė buvo numachiusi? Deja, skaitant monografiją toliau tai taip ir nepaaiškėja.

Trumpinių kilmės pavardžių darybos analizė yra paskutinis monografijos dalies, skirtos teorinių darbo pagrindų aptarimui, poskyris. Jo pavadinimas

kad recenzijos autorė tikrai be jokių sunkumų atpažįsta senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinius, kad niekada neabejojo jų skyrimu į atskirą asmenvardžių grupę, o pastarąją būtų labai noriai įvardijusi kaip dar vieną mūsų pavardžių kilmės šaltinį, jeigu tai būtų paliudijusi visa surinkta ir iš-tirta XVI–XVII a. istorinė antroponimija.

akivaizdžiai klaidina skaitytoją. Mat čia nėra jokios beveik 6 tūkstančių pavardžių (tiek jų, autorės teigimu, yra tiriama monografijoje) darybos analizės, o tik aiškinama, kokias priesagas turi numatytos tirti lietuvių pavardės, autorės kildinamos iš senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinių. Turint omenyje tai, kad kalbama apie pavardes, labai keistai atrodo vien kelių dešimčių priesagų vardijimas ir apibūdinimas greta to nepateikiant nė vienos pavardės¹⁰. Kaip su teoriniais tyrimo (ar darbo?) pagrindais yra susijęs toks priesagų pateikimas, matyt, galėtų paaiškinti tik pati autorė. Kaip ir tai, kam daug ką kartojant atskirai reikia kalbėti apie trumpinių kilmės pavardžių skyrimo, atpažinimo ar pan. sunkumus, kuriuos, autorės nuomone, lemia trumpinių skyrimo problemos. Juk, atrodytų, preciziškai apibūdinus trumpinio sampratą, argumentuotai, aiškiai ir, žinoma, su asmenvardžių pavyzdžiais visą pagrindinę informaciją išdėstius vieną kartą ir vienoje monografijos vietoje, o po to tos sampratos nuosekliai laikantis autorei tikrai nebūtų kilę jokių sunkumų atrinkti numatytas tirti pavardes, o ir kitokių „problemų“, prie kurių kartojantis vis grįžtama ne vienoje monografijos vietoje, būtų sumažėję. Apskritai skaitant ne tik šį poskyrį, bet ir toliau visą darbą vis stiprėja įspūdis, kad numaćiusi tirti iki šiol netirtas ir palyginti problemiškas

¹⁰ Apie tai, kad monografijoje, kurios tyrimo objektas yra savitos kilmės (tam tikru požiūriu ir nevienodai vertintinos) pavardės, šių asmenvardžių pateikiama labai nedaug, dar bus kalbama ir toliau.

susidarymo pamato požiūriu lietuvių pavardes autorė tarsi nesiryžta to daryti pati. Nėra atsiribojama nuo kitų lietuvių antroponimikos darbų, kuriuose vis atrandama „spragų“; trukdžiusių jos uždavinių sprendimui (kaip jau buvo minėta, neretai ieškoma to, ko tuose darbuose tiesiog negali ar neturi būti). Štai, pavyzdžiui, „dėl pavardžių darybos buvo ir nemažai problemų. Vien jau faktas, kad nėra parašytų lietuvių pavardžių darybos ir kilmės klasifikacijų, sunkino darbą“ (p. 78). Atkreipus dėmesį į ne visai aiškius stilistiniu požiūriu teiginius galima autorės klausti, kas turėjo sudaryti jai tas klasifikacijas ir kodėl ji pati nepamėgino to daryti, jeigu tai reikalinga jos tyrimui?¹¹ Deja, ir šiame poskyryje neišvengta di-

¹¹ Tokių autorės pastebėjimų monografijoje apstu, kai kurie iš jų apskritai sunkiai suprantami, pvz., autorės tyrimui trukdė ir tai, kad „niekas nėra sudaręs išsamaus ir pagrįsto visų lietuvių dvikamienių asmenvardžių sąrašo, taip pat ne visi dvikamieniai ir vienkamieniai trumpinių kilmės asmenvardžiai išrinkti iš istorinių šaltinių ar bent jau paskelbti...“ (p. 63). Bet atrodytų, kad kaip tik senieji dvikamieniai asmenvardžiai yra suregistruoti pakankamai gerai (neaišku, kas turėta omenyje sąrašą vadinant *pagrįstu*), kad iš istorijos šaltinių niekada nebus išrinkti visi lietuvių antroponimijos duomenys, nes to padaryti tiesiog neįmanoma, kad tik surinktus istorinius asmenvardžius galima juos publikuoti, o ne atvirksčiai (tai suponuoja pacituoto teiginio pabaiga). Tačiau recenzijos apimtis neleidžia sustoti prie tokių dalykų, juos vertinti ir tikslinti.

delių iškreipimų vertinant kitų autorių tyrimuose pateiktus duomenis¹² ar pan. Žinoma, ir apie šiuos dalykus recenzijoje buvo galima nutylėti, galbūt net ketinta taip pasielgti. Tačiau pradėjus skaityti trečiąją monografijos dalį paaiškėjo, kad nutylint nebus galima išdėstyti savo požiūrio į tai, kas ir kaip joje pateikta.

Trečiąją dalį – *Hipokoristinių kamienų aprašas* (p. 83–135) – autorė pradeda ne konkrečių duomenų pateikimu (atrodytų, kad jau laikas tai padaryti, nes iki šiol neaišku, kokios pavardės, kurių atranka autorei buvo tokia sudėtinga, yra tiriamos), bet poskyrių *Lietuvių trumpinių tyrimo tendencijos* (p. 83–88). Kam jis reikalingas, nėra visiškai aišku. Mat čia, be kita ko, vėl kartojama, kad „tyrėjai iki šiol trumpiniams neskyrė pakankamai dėmesio“ ir kokias tai turėjo pasekmes (p. 83), samprotaujama, kiek ir kokiame asmenvardžių sluoksnyje trumpinių kilmės pavardžių galėtų būti (tai darant kartais nepaisoma net elementariausių konkrečių duomenų mokslinio vertinimo reikalavimų), kaip aktualus tyrimui įvedamas šnekamojoje kalboje vartojamų trumpinių kontekstas, ar vėl ieškoma „spragų“ kituose antroponimijos tyrimuose (šį kartą *Lietuvių vardų kilmės žodyne*¹³). Poskyris

¹² Pvz., kalbant apie priesagų variantiškumą visiškai suplakami istorinės ir dabartinės antroponimijos kontekstai, išleidžiami iš akių esminiai jų skirtumai, todėl lyginami įvairiais požiūriais skirtingai aiškintini duomenys (p. 78).

¹³ Vilnius: Mokslas, 1994 (šis žodyno leidimas yra nurodytas *Literatūros ir šaltinių sąrašė* – žr. p. 258).

baigiamas, atrodytų, ne visai su tyrimu susijusių teiginių dėstymu. Galima pastebėti, kad kai kurie iš jų yra netikslūs, gerokai deklaratyvūs ir pan. (p. 87 apačia–88 viršus).

Trumpame antrajame trečiosios dalies poskyryje – *Hipokoristinių kamienų grupės* (p. 88–89) – autorė aiškina, kokiu pamatu skirsto pateikiamus hipokoristinius kamienus. Paaiškėja, kad skirstymas turi „išryškinti trumpuosius lietuvių vardus tyrusių mokslininkų požiūrius“ (p. 88), ir taip išskiriamos pirmosios trys grupės. Ketvirtojoje grupėje atsidadė „antroponimikos literatūroje neminėti kamienai, kurių hipokoristiskumas buvo nustatytas iš dvikamienių vardų“¹⁴ (p. 89). Dar pridurtina, kad šiame poskyryje daugiausia dėmesio autorė skiria vienam iš antroponimikos darbų – LPŽ¹⁵. Deja, nėra vietos išsamiai aptarti tokios klasifikacijos visiško nepriimtumo, taigi atkreipiamas dėmesys tik į svarbiausius dalykus. Kaip matyti, autorė ir toliau neatsiriboja nuo kitų antroponimikos darbų ir nepaisydama to, kad jie nėra skirti dvikamienių asmenvardžių trumpinių tyrimui (nors jų autoriai va-

¹⁴ Ar įmanoma kaip nors kitaip, t. y. nesiejant su dvikamieniais asmenvardžiais, nustatyti hipokoristinius kamienus?

¹⁵ Vilnius: Mokslas, t. 1–2, 1985–1989. Matyt, būtų galima pageidauti ir išsamesnio šio jau beveik prieš du dešimtmečius išleisto ir itin dažnai monografijoje minimo mokslinio darbo apibūdinimo. Manytina, kad ypač naudingas būtų buvęs žodyne pasirinkto pavardžių kilmės aiškinimo pobūdžio aptarimas.

dinami „trumpuosius lietuvių vardus tyrusiais mokslininkais“ – žr. pirmąją iš kų tik pateiktų citatų), įvairaus pobūdžio trumpinių paminėjimus (ar nepamėnėjimus!) mano esant galinčius bti hipokoristinių kamienų klasifikacijos pamatu. Šitaip suponuojama kone absurdiška nuostata, kad visuose minuose darbuose (visiškai nepaisant jų paskirties, pobūdžio, tyrimo objekto, tikslų ir pan.) privalėjo bti įvardyti, išskirti ar dar kaip kitaip „pažymėti“ visi dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ar kita su jais galima sieti antroponimija. Atsiribojant nuo kitų darbų ir pripažįstant, kad čia kiek kebloka ginti šio poskyrio teiginių kontekste ypač nepatraukliai atrodantį LPŽ¹⁶, vis dėlto svarbiausius dalykus galima pamėginti pasakyti. Tiems, kurie skaitė LPŽ ir at-

¹⁶ Mat recenzijos autorė yra LPŽ autorė, parašiusi nemažą jo teksto dalį ir aiškėnusi pusės antrajame tome pateiktų pavardžių kilmę, taigi jos teiginiuose gali bti įžvelgtas šališkumas. Neneigiant tokios šios recenzijos skaitytojų teisės galima tik konstatuoti, kad jau rengdami šį darbą autoriai jautė jo silpnąsias ir stipriąsias puses, o pirmosios dar labiau aiškėjo jau išleidus darbą ir dėl kylančių jo autorių kvalifikacijų, didėjančios patirties ir atsiradusių istorinės antroponimijos tyrimų bei pan. keičiantis jų požiūriui į kai kuriuos LPŽ pateiktus dalykus (turimi omenyje tobulintini, koreguotini ar net taisytini turinio, pateikimo ir pan. atvejai). Taigi šiuo metu vargu ar galima būtų surasti kritiškėsnų ir labiau įsigilinusų LPŽ vertintojų nei dar likę ir tebedirbantys jo autoriai.

kreipė dėmesį į pavardžių kilmės aiškėnimų pobūdį, tikrai turėtų bti žinoma, kad kalbant apie lietuviškas (baltiškas) kilmės požiūriu pavardes (kaip tik jos ir yra svarbiausios koreguojant nepagrįstus monografijos autorės reikalavimus) yra nustatoma jų genetinė kilmė. Vadinasi, kiekvienu konkrečiu atveju nėra nurodomas pavardžių susidarymo (kilmės) šaltinis ir šitaip iš kilmės aiškėnimo konteksto eliminuojama visų mūsų pavardžių atsiradimo iš įvairių tipų istorinių asmenvardžių pakopa, o pastarųjų etimonas tampa ir dabartinių pavardžių etimonu. Atrodytų, visai aiškūs dalykai. Tenkinant monografijos autorės reikalavimus, t. y. kaip nors išskiriant iš dvikamienių asmenvardžių trumpinių susidariusias pavardes, tą patį būtų tekę daryti ir su iš kitų asmenvardžių sluoksnų (senųjų dvikamienių asmenvardžių, patronimų, pravardinių antroponimų, arba pravardžių, ir pan.) susidariusiomis pavardėmis. Atidus skaitytojas nesunkiai gali pastebėti, kad tai daryti LPŽ yra atsisakyta. Taigi dar vienas aki-vaizdas ir moksliniu požiūriu niekaip neįmanomas pateisinti atvejis, kai monografijos autorė antroponimikos darbuose ieško to, ko juose iš esmės neturi bti, ir tuo ne tik grindžia pateikiamus tiriamų duomenų skirstymus, bet ir praplečia įvairiose monografijos vietose dėstomus teiginius. Galima atkreipti dėmesį dar į vieną faktą. Tai darant reiktų pamėginti situaciją modeliuoti pagal monografijos autorę – LPŽ rengėjams nepakako kompetencijos atpažinti senųjų dvikamienių asmenvardžių

trumpinius¹⁷, ir toks jų „neišmanymas“ privertė autorę išskirti antrąją hipokoristinių kamienų grupę (galima priminti, kad į ją pateko tie kamienai, „kurių sąsajų su trumpiniais nenurodo tik LPŽ“!). Toliau skaitant viską, kas pasakyta pateikiant antrosios grupės hipokoristinius kamienus (p. 94–109) darosi kiek nejauku. Mat dauguma vardijamų kamienų yra labai aiškūs ir tikrai nė vienam lietuvių antroponimijos tyrėjui (žinoma, ir LPŽ autoriams) niekada nekėlė jokių identifikavimo problemų. Tačiau svarbiau yra tai, kad tarp vardijamų kamienų, kurių sąsajas su trumpiniais, autorės nuomone, turėjo nurodyti LPŽ, yra dalis tokių, kurių šio darbo autoriai niekada nebūtų priskyre dvikamienių asmenvardžių kamienams ar sieję su autorės aptariamais hipokoristiniais kamienais, galėjusiais tapti šios kilmės pavardžių susidarymo pamatu¹⁸. Tai turėtų būti vertinama tik kaip moksliniu požiūriu visiškai nepateisinamo nekorektiškumo apraiška.

Pasirinkus tokį hipokoristinių kamienų skirstymą į keturias grupes pamatų net patys aiškiausi kamienai (pvz., *daug-*,

¹⁷ Iš tiesų juk reikia pripažinti autorės teisę „prireikus“ konkrečioje situacijoje remtis tokiu požiūriu, net jeigu tai darant iš viso vieno ar kito mokslininko tyrimo konteksto eliminuojami tokį požiūrį iš esmės paneigiantys dalykai, kuriais autorė rėmėsi, aptardama įvairias kitas problemas.

¹⁸ Manant, kad konkrečių duomenų, šiuo atveju – turimų omenyje hipokoristinių kamienų, vardijimas čia iš esmės neturėtų jokios reikšmės, tai daryti buvo atsisakyta.

gail-, *gird-*, *kęst-*, *man-*, *maž-*, *min-*, *nor-*, *rim-* ir ne vienas kitas) patenka į trečiąją grupę, kurią autorė įvardija *Diskusinio pobūdžio hipokoristiniai kamienai* (p. 109–124). Tikrai neatsirastų baltų antroponimijos tyrėjų, kurie abejotų tokių kamienų sąsajomis su senaisiais dvikamieniais asmenvardžiais, taigi tas kontekstas, kuriame autorė aptaria hipokoristinius kamienus, moksliniu požiūriu yra visiškai nepriimtinas. Tą iš dalies patvirtina ir ketvirtojoje grupėje pateiktų kamienų (jie vadinami *anksčiau su trumpiniais nesietais*) apžvalga. Visa ko pamatas ir čia yra tai, kad kitų tyrėjų darbuose autorė nerado jai rūpimų konkrečių duomenų (ir vėl neretai tokių, kokių dėl vienokių ar kitokių priežasčių minimuose darbuose tiesiog neturėjo būti ar nepasitaikė), nors šiaip kalbama apie visiškai aiškius dalykus.

Dar galima pridurti, kad šio poskyrio visą tekstą labai išplečia, prie keturiose grupėse pateikiamų kamienų kartojamos tų pačių autorių ir jų darbų nuorodos¹⁹, labai neaiškūs keturių išskirtų hipokoristinių kamienų grupių pavadinimai, kuriuos autorė pateikia atskiromis antraštėmis (jeigu sunku formuluoti, galima nekelti antraštėmis, o pateikti tekste

¹⁹ Kartais jos užima beveik pusę puslapio (žr. p. 119, 127, 129 ir kt.). Manytina, kad tą vietą buvo galima panaudoti pateikiant daugiau pavardžių, nes kol kas skaitytojas su svarbiausiu tyrimo objektu susijusių duomenų nemato, nebent pats mėgintų anksčiau pateiktas pavardžių priesagas jungti su šiame poskyryje aptariamais hipokoristiniais kamienais ir šitaip stengtis įsivaizduoti, kokios tai galėtų būti pavardės.

aprašomuoju būdu)²⁰, kad tekste ne vieną kartą kartojami tie patys teiginiai, ir tai trukdo dėstymo nuoseklumui bei aiškumui, kad šlubuoja terminų vartoseną (pvz., čia dažniau nei anksčiau pradėtas vartoti terminas *vardas* tikrai painioja skaitytoją) ir pan. Žinoma, atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad dalis pateiktų hipokoristinių vadinamų kamienų kelia įvairaus pobūdžio abejonių, kurias galėtų išsklaidyti arba dar labiau sustiprinti tik šių kamienų „sujungimas“ su likusiomis pavardžių dalimis.

Ketvirtoji monografijos dalis – *Hipokoristinių kamienų rūšys ir struktūriniai ryšiai su jų pamatu* (p. 137–173) – nuo iki šiol aptartų iš esmės skiriasi tuo, kad joje autorė pagaliau atsiriboja nuo kitų autorių darbų ir imasi savarankiško tyrimo. Pirmiausia čia hipokoristiniai kamienai yra suklasifikuojami. Šiuo tikslu pirmiausia jie skiriami į dvi grupes pagal tai, ar sutampa su savo pamatais – dvikamienių vardų (matyt, geriau čia būtų *asmenvardžių*) kamienais – ar nuo jų skiriasi (*pagrindiniai ir šalutiniai hipokoristiniai kamienai*), po to vertinamas jų variantiškumas (išskiriami *invariantiški* ir *variantiški hipokoristiniai kamienai*). Toliau variantiški

²⁰ Apskritai atkreiptinas dėmesys į tai, kad ne tik čia, bet ir kitur skaitytoją kiek klaidina monografijos pagrindinių dalių poskyriuose pateikiamų dalykų dėstymas ir labai detalus teksto skaidymas, kuris dėl antraščių šrifto vienodumo tarsi ištrina sąsają ir tęstinumo ribą tarp svarbiausių formuluojamų bei reikalingų detaliam aptarti tyrimo nuostatų ir toliau pateikiamo minėto jų detalizavimo.

pagrindiniai kamienai pagal santykį su pamatiniais dvikamienių asmenvardžių kamienais vėl skiriami į dvi grupes (*lygiaverčiai* ir *nelygiaverčiai hipokoristiniai kamienai*), o šalutiniai – pagal santykį su pamatiniais dvikamienių asmenvardžių ir pagrindiniais hipokoristiniais kamienais taip pat į dvi grupes (*deformuoti* ir *iškraipyti hipokoristiniai kamienai*). Toks kamienų suskirstymas rodo, kokius jų požymius autorė mano esant svarbius aptarti, ir net aiškiai matant tam tikrą jo sąlygiškumą²¹, iš esmės galima jam pritarti ir tolesnį hipokoristinių kamienų aptarimą sekti paisant autorės pasiūlytos schemos²². Tiesa, dėstant ne visai preciziškai ir nuosekliai laikomasi dėstymo tvarkos, kurią, atrodytų, turėjo lemti kamienų klasifikacija, todėl ir čia skaitytojas yra šiek tiek painiojamas.

Didelis šios dalies privalumas yra tai, kad čia prie kamienų jau pateikiama ir šiek tiek pavardžių, taigi pradeda aiškėti ne tik labiausiai šios recenzijos autorei rūpėjęs dalykas – kokios lietuvių pavar-

²¹ Pvz., ne tik pačiame skirstyme, bet ir toliau tekste ne visai aišku, kuo skiriasi *deformuoti* ir *iškraipyti* kamienai, negerai, kai klasifikacijoje tam tikroje opozicijoje atsiduria tą pačią reikšmę turintis lietuviškas ir tarptautinis žodis, plg. *deformuoti* „iškraipyti, keisti formą“ (žr. *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma Litera, 2003, 148).

²² Manant, kad kiekviena klasifikacija yra nelengvas darbas, tiesiogiai susijęs su tyrimo autoriaus tikslais ir pagrindinėmis nuostatomis tiriamo objekto atžvilgiu, matyt, daug ką reikia palikti tyrėjo nuožūrai ir paisyti jo požiūrio.

dės monografijoje priskiriamos prie tokių, kurių kilmės (susidarymo) šaltinis yra senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpiniai, – bet ir akivaizdūs monografijos autorės ir recenzijos autorės pavardžių vertinimo skirtumai. Jau buvo užsiminta, kad dalis hipokoristinių kamienų apraše pateiktų kamienų kelia abejonių, taigi negalėtų (ar neturėtų) būti siejami su senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpiniais. Prie tokių galima priskirti ir dalį kamienų, vadinamų hipokoristinių kamienų variantais. Nors neretai pastaruosius susieti su pagrindiniais hipokoristiniais kamienais yra, atrodytų, tiesiog neįmanoma (mat tokių sąsajų negalima pagrįsti patikimais lingvistiniais ar net ekstralingvistiniais duomenimis), monografijos autorė tą daro visiškai neabejodama. Jos nuomonė grindžiama moksliniu požiūriu labai nelygiaverčių pavardžių vertinimo (iš dalies – ir jų atrankos²³) kriteri-

²³ Kaip tik čia ne vieną kartą paliudytas akivaizdus arealinio kriterijaus taikymo nepagrįstumas, nulėmęs moksliniu požiūriu visiškai nepateisinamą įvairiais požiūriais (ypač chronologiniu) skirtingų asmenvardžių sluoksnių susidarymo, funkcionavimo ir pan. kontekstų supainiojimą. Be kita ko, dar galima atkreipti dėmesį ir į tai, kad labai autorės sureikšmintos arealinės sąsajos, net padedančios nustatyti, iš kurio – pirmojo ar antrojo – dvikamienio asmenvardžio kamieno reikia kildinti vieną ar kitą hipokoristinį kamieną, visiškai eliminuoja iš vertinimo konteksto tai, kad senųjų dvikamienių asmenvardžių kamienai laisvai galėjo keistis vietomis.

jų kompleksu, kurio dominantė – siekimas surasti kuo daugiau pavardžių, galimų susieti su senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpiniais. Nesiplečiant galima tik konstatuoti, kad tokių pavardžių kaip *Bargauskas*, *Buinauskis*, *Gimbra*, *Jameikis*, *Nikelaitis*, *Tribockis*, *Vingėvičius*, *Žimkėvičius* (p. 139) ir nemažos dalies kitų priskyrimas prie susidariusių iš senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinių iš esmės eliminuoja iš tolesnio šios recenzijos konteksto bet kokią detalesnę polemiką, susijusią su tokių pavardžių kilmės galimybių svarytumu. Juolab kad monografijoje pateikta tik nedidelė dalis tirtų pavardžių²⁴, o siekiant tikslinti ar koreguoti tyrimo rezultatus ir tai pagrindžiant kitokiu nei monografijos autorės pavardžių kilmės (ar jų susidarymo galimybių) vertinimu būtina tirtų pavardžių visuma. Pastarosios nepateikiant, be kita ko, neišvengiamai suponuojama nuomonė, kad tyrimas galėjo būti atliktas ne visai objektyviai, labai šališkai vertinant dalį tirtų duomenų ar pan.

Daugelį dalykų, kurie dėstomi šioje monografijos dalyje, apibendrinant galima vertinti tik kaip autorės požiūrio ir nuostatų rinkinį, pateikiamą pasirinkto-

²⁴ Žr. *Lietuvių asmenvardžių rodyklę* (p. 287–311), kurioje yra apie 1700 antroponimų, tarp jų – labai daug senųjų dvikamienių asmenvardžių. Kaip teigiama, monografijoje ištirta 5950 trumpinių kilmės lietuvių pavardžių (p. 246), taigi skaitytojui geriausiu atveju jų pateikta apie penktadalį (ar net dar mažiau?).

mis priemonėmis. Žinoma, labai klūna tai, kad nuolat teigiant, jog tiriamos pavardės, atliekant hipokoristinių kamienų, „davusių pradžių daugeliui lietuvių pavardžių“ (p. 154) analizę, ar, pavyzdžiui, p. 152–153 ir kituose skaičiuojant, kiek pavardžių turi vieną ar kitą hipokoristinį kamieną, nepateikiami esminiai šio tyrimo patikimumą galintys paliudyti duomenys – lietuvių pavardės. Tiesa, dar galima grįžti prie jau minėto ir labiausiai sąlygiško šalutinių hipokoristinių kamienų skyrimo į deformuotus bei iškreiptus. Pasakytina, kad gretinant, „poruojant“ dalį šių kamienų su dvikamienių asmenvardžių kamienais ir tai darant remiantis vien sutampančiais asmenvardžių lokalizacijos duomenimis bei autorės kompetencija pamatuotu požiūriu greta atsiduria tikrai niekaip neįmanomi susieti kalbos faktai²⁵ (žr. p. 163–167 ir kt.). Be to, kalbant apie hipokoristinių kamienų iškraipymą ir deformaciją (atrodytų, tai niekuo nesiskiria, bet čia turimas omenyje autorės požiūris) ir neturint jokių konkrečių duomenų, paliudijančių šių procesų laiką (juk apie viską sprendžiama iš dabartinių pavardžių struktūros), daugelio pakeitimų siejimas tik su se-

²⁵ Dėl autorės pasirinkto pateikimo būdo, pagal kurį daugelyje monografijos vietų aptariami net labai nevienareikšmiškai galimi vertinti hipokoristiniai kamienai ir ypač jų variantai yra vardinami nepateikiant nė vienos pavardės, recenzijoje atsakyta konkrečių duomenų analizės. Be to, ją riboja ir šios recenzijos pobūdis bei apimtis.

nųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinių kontekstu iš esmės yra visiškai nepatikimas.

Penktoji monografijos dalis – *Hipokoristinių kamienų pamatas, statistinis reikšmingumas ir sąsajos su arealais* (p. 175–207) – pradedama aptariant, atrodytų, su ligšioliniu tyrimu mažai susijusį, dvikamienių asmenvardžių trumpinimą šnekamojoje kalboje. Taigi greta monografijoje nuolat minėtų dviejų asmenvardžių tipų – dabartinių pavardžių ir jų susidarymo pamatu esančių (ar galinčių būti) dvikamienių asmenvardžių trumpinių – atsiranda dar vieni asmenvardžiai. Tai trumpiniai, sudaromi šnekamojoje kalboje trumpinant mūsų dvikamienius vardus. Manant, kad tokių įvairiais požiūriais skirtingų antroponimijos sluoksnių gretinimas tyrime tikrai nėra priimtinas, buvo mėginta suprasti, kam jis autoriui reikalingas. Paaiškėjo, kad tokiu būdu lyg ir užtvirtinama nuostata, kad „iš rašytinių šaltinių pažįstami keturi asmenvardžių trumpinimo būdai yra išlikę iki šių dienų“ (p. 176). Nors iš tiesų svarbiausia čia buvo įteisinti vieną iš trumpinimo būdų, susijusį su priebalsinės priesagos pridėjimu prie bet kurio dvikamienio asmenvardžio kamieno ar šio „vardo dalies“ (kabutės – V. M., nes autorė formuluoja *paliekant dvikamienio vardo dalį*, ir tai, žinoma, yra labai nepreciziška). Mat anksčiau (p. 175) autorė teigė, kad lietuvių antroponimikos darbuose tik „šiek tiek rašoma ir apie hipokoristiniais vardamas būdingas priebalsinės priesagos, pridedamas prie sutrumpėju-

sio asmenvardžio kamieno²⁶. Kaip paaiškės vėliau, autorė išskiria daug tokių priebalsinių priesagų, ir tai jai padeda gerokai išplėsti trumpinių, galėjusių tapti lietuvių pavardžių susidarymo pamatu, kontekstą.

Toliau aptariamos trumpinių kilmės pavardžių pamato nustatymo problemos. Pastarųjų daug ir įvairių, ir kaip tik todėl kyla nemažai abejonių, susijusių su tokio pamato paieškų ir nustatymo reikalingumu ar net gautų rezultatų patikimumu (plg., pavyzdžiui, tai, kad kai kurios trumpinių kilmės pavardės gali būti siejamos ne su vienu pamatu, pasitaiko, kad net su aštuoniais – žr. p.180, 183). Bet tai telieka autorės nuožiūrai. Iš trumpinių kilmės pavardžių grupių analizės pagal jų pamatus (nustatomas jų statistinis reikšmingumas) paaiškėja, kad dažniausias šių pavardžių pamatas yra „trumpiniai, atsiradę iš dvikamienio asmenvardžio dalies ir priebalsinės priesagos“²⁷ (p. 187). Kokios tos priebalsinės priesagos, o svarbiausia – kokios yra šio vyraujančiu vadinamo pamato pavardės, kol kas visiškai neaišku, nes jų čia ir vėl pateikiama vos viena kita. Šioje darbo dalyje dar kalbama apie kamienų su priebalsinėmis priesagomis (jos pradėtos vadinti hipokoristinėmis priesagomis) statistinį reikšmingumą ir, matyt, papli-

²⁶ Autorė išnašoje teigia, kad dažniausios priebalsinės priesagos yra *-k-*, *-š-*, *-n-*, be to, čia remiasi tik J. Jurkėno istorinių asmenvardžių tyrimu.

²⁷ Jau buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad formulavimas *iš dvikamienio asmenvardžio dalies* yra ne visai priimtinas.

timą (labai nepreciziškai suformuluotame poskyrio pavadinime teigiama ... *ir ryšiai su jų paplitimo arealais*; kokie ryšiai gali sieti kamienus ir jų paplitimo arealus?), aptariamos hipokoristinių kamienų struktūros ir pamato sąsajos su pavardžių paplitimo arealais (poskyrio pavadinimas vėl labai nepreciziškas). Nedetalizuojant pastarojo aptarimo galima tik atkreipti dėmesį į išvadą, liudijančią, kad visuose keturiuose autorės išskirtuose tarmių arealuose „vyrauja trumpiniai, kurie atsirado iš dvikamienio vardo dalies ir priebalsinės priesagos“ (p. 207).

Šeštoji monografijos dalis (p. 209–243) yra paskutinė. Joje pateikiama trumpinių kilmės pavardžių morfonologinė analizė. Šiuo tikslu jos „pagal savo morfologinį įforminimą“ suskirstytos į keturias grupes (p. 209), nors toliau ir vėl nėra tiksliai paisoma numatyto skirstymo (žr. vardijamus poskyrius ir jų pavadinimus). Atkreipia dėmesį kai kurie ne visai preciziškai priesagų vertinimai (ypač priesagų ir jų variantų santykio požiūriu), pasitaiko ir akivaizdžių klaidų (pvz., p. 211 pavardės *Mažõnas* balsinė priesaga vadinama patronimine, nors taip tikrai nėra). Apskritai čia pakartota nemaža dalis informacijos, kuri jau buvo pateikta antrosios dalies poskyryje *Trumpinių kilmės pavardžių darybos analizė* (apie ją recenzijoje jau kalbėta). Suprantama, duomenų analizės tikslas yra kitas, taigi ir dėstomi jie kitaip.

Visiškai nepriimtina yra tai, kad ir šioje darbo dalyje pavardžių pateikiama labai nedaug. Štai, pavyzdžiui, p. 210 po 26 priesagų eilės (skaičiuota be priesa-

gų variantų) jų yra 12, po 31 priesagos eilės – tik 8 ir pan. Be to, ir čia, ir kitur pateiktos pavardės neretai iliustruoja labiausiai neproblemiškus pavardžių, autorės priskirtų prie susidariusių iš senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinių, struktūros ir kilmės vertinimo atvejus. Tuo tarpu vardijamų priesagų visuma (ir ne tik ji) kelia labai daug abejonių, susijusių su nuostata nemažą dalį tiriamų pavardžių kildinti iš dvikamienių asmenvardžių trumpinių, manant, kad jų kilmė turėtų būti vertinama visiškai kitaip. Deja, monografijos autorė, nepateikdama tirtų pavardžių visumos, eliminuoja bet kokią galimybę pagrįsti tokias abejones konkrečiais duomenimis. Šitaip skaičiuojai paliekama tik viena išeitis – net ir nežinant, kokios 5950 lietuvių pavardžių buvo tirtos, besąlygiškai tikėti autore ir neabejojant priimti monografijoje pateikto tyrimo rezultatus. Turint omenyje tai, kad kalbama apie mokslinį darbą, tokia išeitis, žinoma, yra visai nepriimtina.

Dar galima grįžti prie jau recenzijoje minėtos problemos – monografijos autorės sąsajų su kitų autorių tyrimais. Mat šioje dalyje, pavyzdžiui, mėginama palyginti kai kurias priesagas turinčių autorės tirtų dabartinių pavardžių ir su tomis pačiomis priesagomis sudarytų XVII a. asmenvardžių paplitimo duomenis²⁸, o tokio palyginimo tikslas – „patvirtin-

²⁸ Taupant vietą čia atkreipiamas dėmesys tik į vieno šios recenzijos autorės tyrimo duomenų interpretavimą (žr. Vitalija Maciejauskienė, Lietuvių asmenvardžių priesagų paplitimas XVII a., *Lietuvių kalbotyros klausimai* 17, 1977, 159–168).

ti arba paneigti“ kitų tyrėjų teiginius (p. 212). Nesiplečiant galima sustoti tik prie vienos autorės išvados, kurioje sakoma, kad „su Maciejauskiene, teigusia, kad XVII a. deminutyvinės priesagos neturėjo tikslų paplitimo arealų, remiantis trumpinių kilmės pavardėmis, galima sutikti tik iš dalies...“. Nekreipiant dėmesio į ne itin precizišką pacituotos išvados formulavimą pasakytina, kad XVII a. asmenvardžių tyrimo išvados buvo pagrįstos išsamia tuo metu turėtų duomenų analize ir, manytina, yra visiškai tikslios. Jų monografijos autorė negali nei patvirtinti, nei paneigti, nei sutikti su jomis „tik iš dalies“ ar pan., mat tyrė visiškai kitus duomenis – dalį dabartinių pavardžių, ir pastarųjų struktūra paliudijo tam tikrus priesagų paplitimo arealus. Žinoma, galima duomenis lyginti (dėl konteksto išsamumo ar pan.), bet tik nesiimti jų pervertinti, „koreguoti“ ar pan., tam skiriant tiek daug vietos ir tuo grindžiant savo išvadas.

Atskirai reikia sustoti prie trečiojo šios dalies poskyrio (p. 224–232), kuriam kalbama apie jos pradžioje į atskirą grupę net neišskirtas pavardes su hipokoristinėmis priesagomis. Mat skaičiuojant vieną ar net dvi tokias priesagas turinčias pavardes numatyta prijungti prie pirmosios (su viena balsine priesaga) ir antrosios (be balsinių priesagų) grupės pavardžių (p. 209). Čia minimos pagrindinės (-k-, -š-) ir periferinės vadinamos (-n-, -l-, -ž-, -t-, -r-) priebalsinės priesagos, autorės surastos atliekant iš dvikamienių asmenvardžių trumpinių susidariusių pavardžių morfonologinę

analizę. Kaip paaiškėja, daugiausia pavardžių turi pagrindinę hipokoristinę priesagą *-k-*: jų autorė suskaičiavo 1447, o su kita pagrindine priesaga *-š-* rastos 866 pavardės. Dar pateiktas pavardžių su periferine priesaga *-n-* skaičius (jų yra 41), jos, autorės teigimu, „traukiamos į kai kuriuos tolesnius skaičiavimus“ (p. 225). Pateikti skaičiai labai svarbūs, nes rodo, kad pavardės su hipokoristinėmis priesagomis sudaro kone pusę visų autorės tirtų pavardžių, taigi yra labai svarios kalbant apie monografijoje tirtų pavardžių kiekybinę visumą.

Žinoma, jeigu visos tokios pavardės būtų parodytos skaitytojui, būtų galima vertinti ir rasti atsakymą į svarbiausią su monografijoje atliktu tyrimu susijusį klausimą – kiek yra lietuvių pavardžių, kurių susidarymo (kilmės) pamatas galėtų būti senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpiniai. Deja, to padaryti negalima – nėra pavardžių visumos, nėra ir atsakymo. Kaip jau buvo teigta, galima besąlygiškai tikėti autore. Dalis monografijos skaitytojų, be abejo, taip ir pasielgs. Kiti skaitytojai abejos. Pastarųjų abejones stiprins, pavyzdžiui, tai, kad kalbant apie su senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpiniais siejamas pavardės su hipokoristine priesaga *-k-* (o ir su kitomis) daugiausia remiamasi dvikamienių vardų trumpinimo šnekamojoje kalboje duomenimis. Dėl jų įtraukimo į tyrimo kontekstą jau buvo abejota anksčiau. Dar galima akcentuoti, kad istorinis dvikamienių asmenvardžių trumpinimas, davęs tokių vienkamienių asmenvardžių, iš kurių galėjo susidaryti besiformuo-

jančios lietuvių pavardės, ir dvikamienių vardų trumpinimas šiandienos šnekamojoje kalboje (studentų apklausos rezultatai) yra tai, ko dėl daugelio priežasčių neįmanoma pateikti greta, o juolab lyginti ir tokiu lyginimu remtis ieškant tik iš istorinių trumpinių galėjusių susidaryti lietuvių pavardžių²⁹.

Baigiant kalbėti apie šestąją darbo dalį dar galima pridurti, kad labai problemiškas ir daug abejonių keliantis pasirodė 330 pavardžių, priskirtų prie turinčių dvi balsines priesagas, vertinimas (p. 239–241; visiškai neaišku, kam poskyrio pavadinime reikalinga *jų aptarimas*), tačiau dėl to, kad tokių pavardžių skaitytojui pateikta tik apie 30, kokių nors konkretesnių pastabų pateikti, žinoma, neįmanoma. Pasakytina, kad gerą įspūdį daro paskutinėje monografijos dalyje pateikta naujausiais metodais grindžiama pavardžių statistinė analizė, pastangos nustatyti tiriamų pavardžių paplitimo arealus ir pan.

Baigiamųjų išvadų (p. 245–250) aptarti nereikia, nes jose labai glaustai pakartoti

²⁹ Situacijos čia niekaip nekeičia ir autorės nurodytas J. J u r k ė n o (1966) spėjimas, pagal kurį priesagą *-k-* turintys apeliatyvai „dabartinais laikais yra paplitę ne vien tik dėl slavų įtakos, bet ir dėl senos tradicijos darytis asmenų vardus su priesaga *-k-*“ (p. 225). Mat visa ką paliudyti, patvirtinti arba paneigti gali tik labai išsamūs ir patikimi istorinės antroponimijos duomenys. Tuo, atrodo, neabejoja ir monografijos autorė, atsakymo į klausimą dėl priebalsinių priesagų vartosenos ketinanti ieškoti tirdama „istoriniuose šaltiniuose užfiksuotus trumpinius“ (p. 225–226).

visi monografijos teiginiai. Iš jų nebet galima išskirti autorės užuominą, patikinančią, jog monografijoje „yra plėtojama nuomonė, kad dėl daugelio trumpinių kilmės vardų galima ir reikia diskutuoti“; ir po to einantį teigimą, kad „problemą, kurie asmenvardžiai yra trumpinių kilmės, įmanoma išspręsti tik išanalizavus kuo daugiau istoriniuose šaltiniuose minimų dvikamienių vardų ir trumpinių kilmės vardų“ (p. 246). Tai, kas pacituota, leidžia klausti, kodėl autorė, nepateikdama visų tikrai problemiškų susidarymo pamato atžvilgiu pavardžių, pati eliminavo minimos diskusijos galimybę ir kodėl sprendama savo įvardytą *problemą* nesirėmė, jos nuomone, patikimiausiais istorinės antroponimijos duomenimis?

Recenzijos pabaigoje reikia pasakyti, kad į ją tilpo tik dalis to, ką ketinta išdėstyti. Kaip matyti, joje beveik atsiribota nuo konkrečių duomenų analizės, mat neturint tirtų pavardžių visumos neatrodė tikslinga kaip nors vertinti tą nedidelę monografijoje pateiktą duomenų dalį. Tai tiesiog nebūtų nieko įrodę. Be to, svarbiausios autorės nuostatos ir pasirinktas jų pateikimo būdas lyg ir eliminavo iš recenzijos konteksto išsamesnės mokslinės diskusijos galimybę.

Monografija akivaizdžiai parodo abejonių nekeliančią autorės potencialą dirbti mokslinį darbą. Tikėtina, kad toliau rašant tobulės stilius, darysis lengviau sisteminti ir tik vieną kartą pateikti faktus, nuosekliai ir aiškiai dėstyti reikiamus dalykus, atskirti svarbiausią ir periferinį tyrimo kontekstą, kad dar bus pasimokyta moksliniu požiūriu preciziškai ir objek-

tyviai vertinti kitų mokslininkų darbus, o tyrimą atlikti be jokių išankstinių nuostatų ir pan. Kaip žinoma, recenzuojamoji knyga parašyta palyginti neseniai apgintos daktaro disertacijos pagrindu. Reikia pripažinti, kad ką tik išvardyti dalykai labiau tiktų vertinant kaip tik disertacinį darbą. Todėl baigti galima abejone – ar nepasiskubinta rengti ir publikuoti monografiją, ar nereikėjo tokio įdomaus ir aktualaus antroponimikos darbo labiau subrandinti?

Vitalija MACIEJAUSKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5

LT-10308 Vilnius, Lietuva

[vitalijam@lki.lt]

Korektūros pastabos knygos **Žemaičių dzūkai** (Vilnius: MELI, 2008) paraštėse

Čia norėtusi trumpai įspėti būsimuosius mano knygos „Žemaičių dzūkai : Tekstai su komentarais“ (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008) skaitytojus dėl korektūros klaidų, atsiradusių rengiant, maketuojant ir spausdinant leidinį.

Įkyriausias korektūros trūkumas yra daug kur pasitaikęs keliamasis brūkšnelis, dėl forsuoto permaketavimo atsidūręs eilučių viduje, pvz.: $v\grave{e}-s\grave{e} 51_6 = v\grave{e}s\grave{e}$, $c\grave{e}-g\grave{u}ons 131_{14} = c\grave{e}g\grave{u}ons$, $d\grave{i}-d\grave{e}s\grave{n}\grave{u}s 150_{12} = d\grave{i}d\grave{e}s\grave{n}\grave{u}s$, $v\acute{e}.l\grave{n}\grave{y}r 132_{14} = v\acute{e}.l\grave{n}\grave{y}r$, $k\acute{e}l-k\acute{e}s 264_{16} = k\acute{e}l\acute{k}\acute{e}s$ ir t. t. Pikčiausia, kad tokiu pat brūkšneliu žymimas hiatas (sambalsis), heterosilabiniai *T-S* tipo junginiai¹